

Arbetsinkomstutvecklingen för utrikes och inrikes födda i Sverige 1985–2016

Benjamin Friedrich

Lisa Laun

Costas Meghir

Arbetsinkomstutvecklingen för utrikes och inrikes födda i Sverige 1985–2016^a

av

Benjamin Friedrich^b, Lisa Laun^c och Costas Meghir^d

2023-11-20

Sammanfattning

Lågkonjunkturen i början av 1990-talet ledde till en kraftig minskning av arbetsinkomsterna för låginkomsttagare och en stor ökning av ojämlikheten i arbetsinkomster. Återhämtningen från lågkonjunkturen pågick i decennier och innebar stadigt ökande reala arbetsinkomster över hela inkomstfördelningen och minskad ojämlikhet i arbetsinkomster, i kontrast till den ökade ojämlikheten i disponibel inkomst. Ojämlikheten i arbetsinkomster är högre bland invandrare men de har inte hamnat på efterkälken i arbetsinkomstutvecklingen. De reala arbetsinkomsterna har ökat mer bland utrikes än inrikes födda i botten av arbetsinkomstfördelningen. Arbetsinkomsternas utveckling samspelar med bidragstagandet bland låginkomsttagare och förändringar i välfärdssystemen.

^a Uppsatsen är en förkortad svensk version av Friedrich m.fl. (2022). Projektet är en del av The Global Repository of Income Dynamics (GRID) och liknande analyser från andra länder publiceras i *Quantitative Economics*, vol. 13(4), nov 2022. En sammanfattning av resultaten från det globala projektet finns i Guvenen m.fl. (2022). Vi tackar organisatörer och deltagare i konferenserna för GRID-projektet vid Stanford Institute for Theoretical Economics 2019 och Federal Reserve Bank of Minneapolis 2020. Vi tackar Sergio Salgado och Serdar Ozkan för att ha delat med sig av analyskoder som en del av den harmoniserade jämförelsen mellan länder. Vi tackar Maria Hemström Hemmingsson, Martin Nybom och Håkan Selin för kommentarer och vi tackar Per Skedinger för att generöst ha delat med sig av lönstatistik i detaljhandelsavtalet.

^b Northwestern University, Kellogg School of Management.

^c Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och UCL.

^d Yale University, IFS, NBER, IFAU och IZA.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Tidigare litteratur.....	5
3	Data och institutioner.....	6
3.1	Data.....	6
3.2	Institutioner.....	10
4	Arbetsinkomstutvecklingen.....	11
5	Utvecklingen för utrikes och inrikes födda	17
6	Välfärdssystemets roll	20
6.1	Löneutveckling, arbetade timmar och bidragstagande	21
6.2	Ojämlighet i arbetsinkomst, arbetsrelaterad inkomst och disponibel inkomst	25
7	Slutsatser.....	27
	Referenser	29

1 Inledning

Hur ser ojämlikheten i arbetsinkomster ut och hur har den utvecklats under de senaste decennierna? Skiljer sig utvecklingen mellan olika befolkningsgrupper? I vilken utsträckning bidrar välfärdssystemet till att minska skillnaderna mellan olika grupper och hur påverkar utformningen av välfärdssystemet förändringarna över tid? Svaren på dessa frågor är viktiga när beslutsfattare ska utforma skatte- och bidragssystem, särskilt i tider som präglas av ökad ojämlikhet, ihållande könsskillnader och stor invandring. För att belysa dessa frågor studerar vi arbetsinkomsternas utveckling i Sverige under tre decennier, 1985–2016. Vi dokumenterar övergripande trender i arbetsinkomstutvecklingen för män och kvinnor, men studerar också skillnader mellan utrikes och inrikes födda och välfärdssystemets roll.

Vi finner tre övergripande mönster för utvecklingen av arbetsinkomster och ojämlikhet. För det första fick den djupa lågkonjunkturen i Sverige under början av 1990-talet mycket stor påverkan på arbetsinkomsterna. Inkomstförlusterna var betydligt större bland låginkomsttagare, särskilt för män, vilket ökade ojämlikheten påtagligt. För det andra följde en lång återhämningsperiod efter 1990-talskrisen, under mer än 20 år, med en stadig och snabb arbetsinkomsttillväxt i reala termer över hela arbetsinkomstfördelningen och en gradvis minskad ojämlikhet. Denna utveckling är ovanlig i jämförelse med andra OECD-länder, som sett en ökande eller oförändrad ojämlikhet och bara modesta arbetsinkomstökningar eller till och med förluster i stora delar av arbetsinkomstfördelningen under samma period.¹ För det tredje finner vi betydande könsskillnader, trots att det kvinnliga arbetskraftsdeltagandet är högt i Sverige i relation till andra OECD-länder. Ojämlikheten i arbetsinkomster är högre bland kvinnor än bland män, men mäns arbetsinkomster påverkas mer av konjunkturen. Däremot är den långsiktiga inkomströrligheten större för kvinnor.

Andelen utrikes födda i Sverige har ökat sedan 1980-talet (Calmfors och Sánchez Gassen, 2019). När vi studerar arbetsinkomstutvecklingen separat för inrikes och utrikes födda framgår, kanske förvånande, att även invandrare upplevt stora reala arbetsinkomstökningar, även om dessa varit mindre än för infödda. 1990-talets lågkonjunktur drabbade invandrare särskilt hårt, med en ännu mer omfattande påverkan i den nedre delen av inkomstfördelningen än för inrikes födda. Förlusterna var som störst för invandrare från Afrika, Asien och Mellanöstern, men ökningen i arbetsinkomster sedan dess har varit särskilt stor

¹ Se till exempel Guvenen m.fl. (2022) och motsvarande analyser för andra länder i övriga artiklar i *Quantitative Economics*, vol. 13(4), nov. 2022.

i denna grupp. Ojämligheten i arbetsinkomster är större bland invandrare än infödda, men minskningen i ojämlikhet är minst lika stor.

Det svenska välfärdssystemet ger ett omfattande inkomstskydd, inte minst vid kortvarig frånvaro från arbetet, och dess utformning och användning kan spela roll för arbetsinkomsternas utveckling. Vi visar att trender i arbetsinkomstojämlikhet inte kan förklaras av trender i löneojämlikhet; tvärtom har löneojämlikheten ökat eller varit oförändrad medan arbetsinkomst-ojämlikheten har minskat. Det tyder på att arbetade timmar under året spelar stor roll för utvecklingen. Vi ser att mottagandet av arbetsrelaterade förmåner vid arbetslöshet, sjukfrånvaro, föräldraledighet och studier är högt i botten av arbetsinkomstfördelningen; de utgör mellan 20 och 50 procent av de totala inkomsterna. Bidragstagandet från arbetsrelaterade förmåner har dock minskat över tid, vilket tyder på att fler timmar under året har ägnats åt arbete än åt kortvarig frånvaro av olika slag. För att ytterligare belysa välfärdssystemets roll jämför vi utvecklingen av arbetsinkomster med totala arbetsrelaterade inkomster, dvs. summan av arbetsinkomster och arbetsrelaterade förmåner, samt med totala disponibla inkomster efter skatt, vilket även inkluderar behovs-prövade bidrag och kapitalinkomster. I linje med tidigare forskning ser vi att ojämlikheten i både totala arbetsrelaterade inkomster och disponibla inkomster har ökat, i motsats till den minskade ojämlikheten i arbetsinkomster (Aaberge

Analysen av orsakssambanden mellan välfärdssystemet och arbetsmarknadens funktionssätt ligger utanför syftet med denna studie. Vi kan dock konstatera att minskad ojämlikhet i arbetsinkomster skett parallellt med minskat bidragstagande och ökad självförsörjning bland låginkomstarbetare, under en period då förmånernas generositet gradvis minskat och samhällsekonomin återhämtat sig från 1990-talets djupa lågkonjunktur. Detta mönster är särskilt tydligt för invandrade män, vars bidragstagande minskat och arbetsinkomster ökat snabbare än för övriga låginkomsttagare. Att bidragstagandet minskat har dock också betydelse för grupper med högt mottagande, såsom kvinnor och utrikes födda. Resultaten tydliggör behovet en heltäckande analys av välfärdssystemet och arbetsmarknaden, för att förstå utvecklingen för grupper långt ned i inkomstfördelningen.

Rapporten är organiserad på följande sätt: Kapitel 2 ger en översikt av tidigare litteratur och kapitel 3 beskriver data och relevanta institutioner. Kapitel 4 presenterar arbetsinkomstutvecklingen för befolkningen som helhet, och kapitel 5 utvecklingen separat för inrikes och utrikes födda. Kapitel 6 analyserar välfärdssystemets roll i utvecklingen av arbetsinkomsterna. Kapitel 7 avslutar rapporten.

2 Tidigare litteratur

Studien relaterar till litteraturen om inkomstdynamik (Meghir och Pistaferri, 2011). Resultaten stödjer att inkomstförändringar är förknippade med osäkerhet på arbetsmarknaden, både över hela konjunkturcykeln (Guvenen m.fl., 2014) och över enskilda arbetares livscykel (Guvenen m.fl., 2015). Vårt fokus på hela inkomstfördelningen kompletterar exempelvis Badel m.fl. (2018), som analyserar inkomstdynamiken över livscykeln för den översta percentilen av inkomstfördelningen både i Sverige och i andra OECD-länder. Vi betonar skillnaderna i livscykeldynamik till följd av löner och arbetade timmar och visar att det finns betydande skillnader utifrån kön och ursprungsland. Vi kompletterar därmed analyserna av livscykelvariationer i inkomster efter utbildningsnivå hos Friedrich m.fl. (2019). Vi finner att skillnader i kvinnors arbetsinkomster i hög utsträckning drivs av förändringar i arbetade timmar, vilket i sin tur påverkar nyttjandet av arbetsrelaterade förmåner. Uppdelningen av arbetsinkomstutvecklingen i utvecklingen av löneinkomster respektive arbetade timmar är nära kopplat till Altonji m.fl. (2013), som skattar en modell med sysselsättningsgrad, rörlighet, löner och arbetstimmar över livscykeln.

Vi finner ett nära samband mellan arbetsinkomsternas utveckling och nyttjandet av arbetsrelaterade förmåner, framför allt för kvinnor och utrikes födda. En relaterad studie som använder data från olika OECD-länder, inklusive Sverige (Busch m.fl., 2022), visar att inkomstutjämning inom hushåll inte är ett effektivt sätt att minska inkomstförändringar över konjunkturcykeln, men att skatter och transfereringar minskar den cykliska variationen i inkomster. Det finns liknande resultat i andra studier av socialförsäkringarnas effekter (se Low m.fl., 2010). Vår analys adderar till denna litteratur genom att dokumentera hur försäkringsgraden för inkomstvariationer via transfereringar och skatter i Sverige har minskat över tid, parallellt med en minskad ojämlikhet i arbetsinkomster.

Ur ett bredare perspektiv relaterar den här studien också till tidigare studier av trender i arbetsinkomster och inkomstojämlikhet i Sverige. Edin och Holmlund (1995) visar att ojämlikheten i arbetsinkomster ökade från mitten av 1980-talet till det tidiga 1990-talet, till följd av att de centraliserade löneförhandlingarna försvagades. Skans m.fl. (2009) visar att löneinkomstojämlikheten mellan arbetsplatser ökade kontinuerligt mellan år 1985 och 2000, medan Gustavsson (2007) och Domeij (2008) argumenterar för att ändrade utbildningspremier och arbetskraftsstrukturer har bidragit till ökad ojämlikhet. Domeij och Flodén (2010) visar att inkomstojämlikheten ökade i samband med jobbförluster under lågkonjunkturen på 1990-talet, men att detta parerades av ett generöst välfärdssystem. På liknande sätt visar Björklund och Freeman (2010)

att ökningen av disponibla inkomster efter 1990-talets lågkonjunktur i hög utsträckning hängde samman med snabbare inkomstutveckling i den övre delen av inkomstfördelningen. Robling och Pareliussen (2017) visar att fördelningen i disponibla inkomster blivit mer ojämlik de senaste tre decennierna, och menar att detta till viss del kan förklaras av befolkningens åldrande samt av förändringar i hushållsstrukturen, med ett ökat antal ensamhushåll och ensamstående föräldrar. Roine och Waldenström (2005) visar dessutom att kapitalinkomster har bidragit till ökad ojämlikhet i de högsta inkomstskikten mellan 1980 och 2000. Våra resultat avseende minskad ojämlikhet i arbetsinkomster sedan mitten av 1990-talet kan också relateras till Hammar och Waldenström (2020), som dokumenterar att ojämlikheten i globala arbetsinkomster har minskat under de senaste två decennierna.

Att den här studien även analyserar utvecklingen av arbetsinkomster bland invandrare efter ursprungsland gör att den kompletterar andra studier om invandrades arbetsmarknadssituation och välfärdssystemens roll i de nordiska länderna (Bratsberg m.fl., 2010, 2014 och 2017; Calmfors och Sánchez Gassen, 2019). Hammarstedt och Shukur (2000) visar att det fanns stora inkomstskillnader mellan nyanlända invandrare och den övriga befolkningen i Sverige under 1990-talet, framför allt för invandrare från regioner utanför Europa. Gustafsson och Zheng (2006) visar att utomeuropeiska invandrare har väsentligt lägre arbetsinkomster och är mer sårbara för samhällsekonomiska förändringar än inrikes födda. Åslund och Roth (2007) finner att läget på den lokala arbetsmarknaden som invandrare hamnar på vid ankomsten till Sverige får en bestående effekt på deras senare arbetsmarknadsutfall, och Åslund m.fl. (2017) visar både att det tar tid för invandrare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och att invandrades långsiktiga arbetsmarknadsutfall är sämre än för inrikes födda arbetare. Invandrarbakgrund kan även bidra till ett större och mer långvarigt beroende av socialförsäkringar (Hammarstedt, 2000; Hansen och Löfström, 2009; Laun m.fl., 2020).

3 Data och institutioner

3.1 Data

Vi använder data från LOUISE-databasen vid Statistiska centralbyrån (SCB) och studerar årliga individuella arbetsinkomster, inklusive positiv arbetsinkomst från egenföretagande, deflaterade med konsumentprisindex (KPI) med basår 2018. Arbetsinkomster innehåller alla utbetalningar från arbetsgivare till arbetstagare under ett kalenderår, inklusive övertidskompensation, bonusar, betald semester,

sjuklön under arbetsgivarens sjuklöneperiod, med mera. Vi studerar utvecklingen av arbetsinkomster bland sysselsatta 1985–2016 för olika positioner i inkomstfördelningen, mätt som ”percentiler” (hundra delar). I den 10:e percentilen har 10 % av de sysselsatta en lägre arbetsinkomst och 90 % av de sysselsatta en högre arbetsinkomst.

För att mäta ojämlikhet i arbetsinkomster använder vi huvudsakligen skillnaden i logaritmerade arbetsinkomster mellan den 90:e, 50:e och 10:e percentilen av arbetsinkomstfördelningen. För små tal motsvarar denna skillnad ungefär den procentuella skillnaden; för stora tal blir den mindre. I figurerna redovisas skillnaden i log-punkter och i texten uttrycker vi detta som skillnaden i procent (med log-punkter inom parentes), vilket beräknas som det naturliga talet e upphöjt i skillnaden i log-punkter. När vi skriver om P90–P10-gapet avser det hur många procent högre arbetsinkomsterna är i den 90:e percentilen jämfört med den 10:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen. På motsvarande sätt beskriver P90–P50-gapet hur många procent högre arbetsinkomsterna är i den 90:e percentilen jämfört med medianen, dvs. den övre delen av arbetsinkomstfördelningen, och P50–P10-gapet hur många procent högre arbetsinkomsterna är för medianinkomsttagaren jämfört med en arbetstagare i 10:e percentilen av arbetsinkomstfördelningen, dvs. den lägre delen av arbetsinkomstfördelningen.

Vi använder information om löner och arbetade timmar från Lönestrukturstatistiken vid SCB från 1990 och framåt.² Vi studerar bidragstagandet i olika typer av arbetsrelaterade förmåner vid arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet och studier, med data från LOUISE.³ Vi jämför utvecklingen för arbetsinkomster med utvecklingen för bredare inkomstbegrepp under perioden 1995–2016, också från LOUISE. För det första jämför vi med den totala arbetsrelaterade inkomsten, vilket är summan av arbetsinkomster och arbetsrelaterade förmåner. För det andra jämför vi med den disponibla inkomsten, vilket också inkluderar andra inkomstkällor såsom kapitalinkomster samt behovsprövade bidrag, och anges efter skatt. Vi definierar år med lågkonjunktur utifrån OECD:s lågkonjunktursindikator för Sverige från Federal Reserve Bank of St Louis.⁴ År med lågkonjunktur markeras med grå staplar i figurerna.

² Lönestrukturstatistiken innehåller hela offentliga sektorn samt ett urval av privata företag och täcker totalt sett cirka 50 procent av arbetstagarna i vår studiepopulation. Informationen samlas in en gång per år och refererar till en nylig arbetsperiod, normalt sett under hösten. Lönen fångar den heltidsekvivalenta månadslönen.

³ Arbetslöshetsförmåner inkluderar a-kassa och aktivitetsstöd; sjukförmåner inkluderar sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning; föräldraförmåner inkluderar föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning och studieförmåner inkluderar studiebidrag och statligt finansierade studielån för vuxenstudier.

⁴ <https://fred.stlouisfed.org/series/SWEREC>.

Vi inkluderar sysselsatta personer i åldern 25–55 år under perioden 1985–2016, och definierar en person som sysselsatt om årsarbetsinkomsten överstiger 1,5 gånger månadsinkomsten för lägstalönen i handelsanställdas avtal (Skedinger, 2015).⁵ Figur 1a visar att sysselsättningsgraden är hög både bland män och kvinnor. Den föll permanent under tidigt 1990-tal, när Sverige genomgick en djup lågkonjunktur, men har varit relativt stabil därefter. Invandrare definieras utifrån födelseland och delas i analyserna in i två grupper: Afrika, Asien och Mellanöstern; samt Europa, Nord- och Sydamerika (inkl. Oceanien), där den senare gruppen i huvudsak består av invandrade från andra nordiska länder, tidigare Jugoslavien och Östeuropa. Figur 1b visar att i synnerhet invandrare drabbades hårt under 1990-talskrisen, och att sysselsättningsgraden stabiliserades på en 10–15 procentenheter lägre nivå än före krisen.⁶

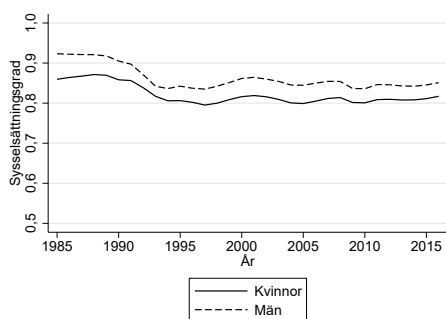
Figur 1c visar att andelen invandrare i befolkningen är stor och har ökat stadigt under hela observationsperioden. Andelen invandrare bland sysselsatta, som utgör studiepopulationen i den här studien, ökade emellertid först omkring år 2000 och fördubblades sedan under 15 års tid. Figur 1d visar hur dessa personer fördelar sig över olika ursprungsländer. Medan invandrare från de nordiska länderna, främst Finland, som andel av sysselsatta, har minskat kontinuerligt har invandrade från Afrika och Mellanöstern, som andel av sysselsatta, ökat kraftigt. Även andelen invandrare från Östeuropa, inklusive forna Jugoslavien och de baltiska staterna, har ökat, liksom andelen invandrare från Asien, däribland Afghanistan. Figur 1e visar att andelen sysselsatta som förblir sysselsatta även året efter är stabil runt 95 procent för inrikes födda men väsentligt lägre för invandrare, framför allt under och efter lågkonjunkturen på 1990-talet. Enligt Figur 1f var det arbetstagare från Afrika och Mellanöstern som hade en särskilt instabil sysselsättningssituation under denna period.

⁵ Tidstrenderna är inte känsliga för vilken definition av sysselsättning vi använder, men nivån på arbetsinkomstjämligheten är högre när vi inkluderar personer med väldigt låga arbetsinkomster.

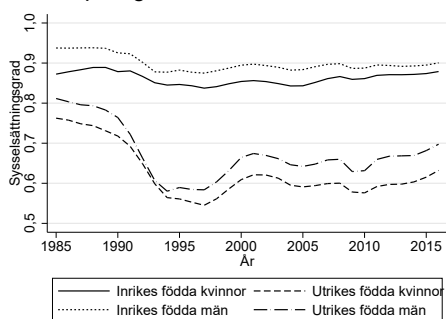
⁶ Även unga drabbades hårt av 1990-talskrisen. Det ledde dels till ökad arbetslöshet, dels till ett försenat arbetsmarknadsinträde där en större andel unga genomgår högre utbildning efter lågkonjunkturen – i synnerhet kvinnor.

Figur 1 Sysselsättningsgrad och andelen utrikes födda i åldrarna 25–55 år

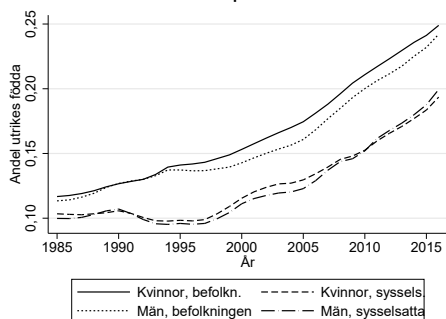
a. Sysselsättningsgrad per kön

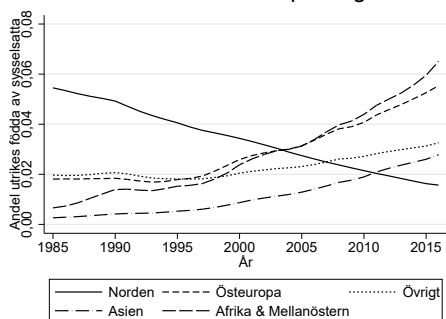
b. Sysselsättningsgrad per kön och ursprung

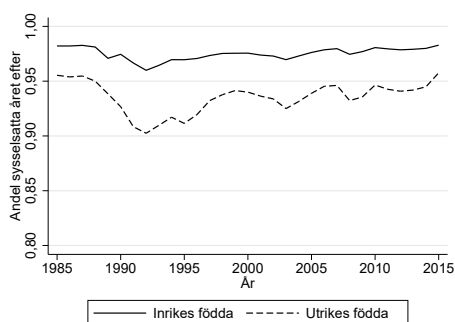
c. Andel utrikes födda per kön

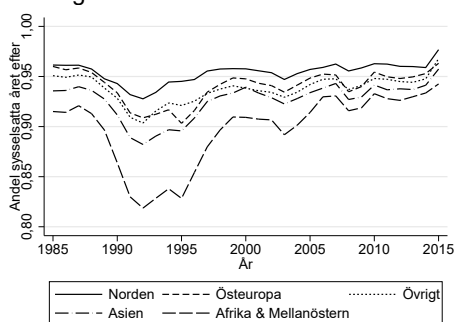
d. Andel utrikes födda per region

e. Andel sysselsatta två år i följd per ursprung

f. Andel sysselsatta två år i följd per region

Not: Panel a och b visar andelen sysselsatta i befolkningen 25–55 år i olika grupper. En person definieras som sysselsatt om arbetsinkomsten under året överstiger 1,5 gånger månadsinkomsten för lägstalönen i handelsanställdas avtal. Panel c visar andelen invandrade män och kvinnor i befolkningen och bland sysselsatta 25–55 år. Panel d visar andelen invandrade från olika ursprungsregioner bland sysselsatta 25–55 år. Panel e och f visar andelen sysselsatta 25–55 år som också är sysselsatta året efter i olika grupper.

3.2 Institutioner

Även om det inte är möjligt att ge en uttömmande beskrivning av svensk ekonomi under hela den 30-årsperiod vi studerar, kan det vara värt att notera några arbetsmarknadsrelaterade förändringar, inte minst under 1990-talet. Under 1980-talet var arbetslösheten i Sverige låg, omkring 2 procent av arbetskraften, och arbetskraftsdeltagandet högt. År 1991 drabbades den svenska ekonomin av en djup lågkonjunktur, och arbetslösheten ökade kraftigt till mer än 10 procent av arbetskraften år 1993.⁷ Krisen drabbade hela ekonomin och ledde till en finanspolitisk åtstramning med stora nedskärningar i offentlig verksamhet. Också de offentliga bidragssystemen påverkades, bland annat genom att värdet urholkas när realinkomsterna ökar eftersom många belopp och tak i förmånsystemen är prisindexerade eller uttryckta i nominella termer.⁸ Som en respons på effekterna av 1990-talskrisen genomfördes också en stor expansion av vuxenutbildningen. Arbetslösheten sjönk så småningom men är permanent högre än före krisen. Senare lågkonjunkturer har haft begränsade makroekonomiska konsekvenser. Konjunkturedgången i början av 2000-talet drabbade främst IT-sektorn, och den globala finanskrisen 2008 påverkade främst tillverkningssektorn, med mindre påverkan på arbetslösheten som följd.

Även skattesystemet genomgick stora förändringar under den aktuella tidsperioden. Trots att studiens huvudsakliga inkomstmått utgörs av de årliga bruttoarbetsinkomsterna, kan beskattningen påverka incitamenten att arbeta samt utvecklingen av de disponibla inkomsterna efter skatt. År 1991 genomfördes ”århundrandets skattereform” som sänkte marginals-kattenivåerna och minskade progressiviteten i skattesystemet. Dessutom särskildes beskattning av kapital- och arbetsinkomster, och speciella regler (de s.k. ”3:12 reglerna”) som gjorde det möjligt att klassificera arbetsinkomster som kapitalinkomster infördes.⁹ Dessa regler har blivit mer generösa till följd av fortsatta reformer som genomförts från 2006 och framåt. En annan förändring i beskattningen av arbetsinkomster är introduktionen och utvidgningen av jobbskatteavdraget från 2007 och framåt, i syfte att stärka incitamenten till arbete.

⁷ Enligt Skans m.fl. (2009) utgjordes de huvudsakliga orsakerna till utvecklingen av en serie makroekonomiska chocker, politikmisslyckanden och en internationell lågkonjunktur. Se också Gottfries (2018) för en översikt av arbetsmarknaden i Sverige sedan 1990-talet.

⁸ Till exempel är inkomsttaket i sjuk- och föräldraförsäkringen prisindexerade, medan inkomsttaket i arbetslöshetsförsäkringen uttrycks i nominella termer.

⁹ Specifikt introducerade skattereformen en platt skatt på 30 procent för kapitalinkomster. Rollen som kapitalinkomster spelar i inkomstojämlikhetens utveckling har analyserats i andra studier (t.ex. Björklund m.fl., 2019 och Roine och Waldenström, 2012), och är inte i fokus i denna studie. När vi räknar in kapitalinkomster i vårt inkomstmått finner vi, i linje med tidigare studier, att dessa inkomster främst har betydelse för ojämlikhet i inkomstfördelningens övre svans.

Lönebildningen är också av central betydelse för arbetsinkomstutvecklingen. Den fackliga organisationsgraden är hög i Sverige, och fackföreningarna spelar en viktig roll både i lönesättningen och i förhandlingar. Under 1980- och 1990-talen fördes förhandlingar på sektorsnivå, med undantag för de generella lönerestriktioner som präglade perioden 1991–1993. I samband med Industriavtalet (IA) mellan facken och arbetsgivarorganisationerna inom industrisektorn 1997 centraliserades avtalsrörelsen åter, i syfte att etablera en löneutveckling som var förenlig med låg inflation och hög sysselsättning. Industriavtalet låg till grund för liknande avtal i andra delar av samhällsekonomin, och har även medfört ett ökat lokalt inflytande.

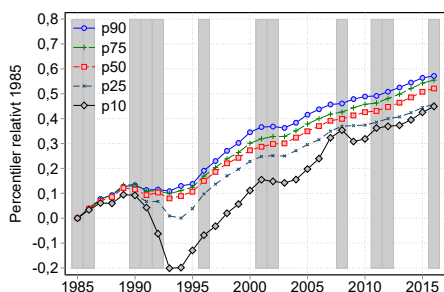
4 Arbetsinkomstutvecklingen

Panel a och b i Figur 2 visar att den djupa lågkonjunkturen i början av 1990-talet hade en stor och långvarig påverkan på arbetsinkomsterna bland låginkomsttagare. Män vid den 10:e percentilen av arbetsinkomstfördelningen, för vilka 10 procent av de sysselsatta har en lägre arbetsinkomst, förlorade 18 % (20 log-punkter) av sina inkomster under 1990-talskrisen, jämfört med 1985. Trots att deras arbetsinkomster ökade kraftigt efter krisen dröjde det till slutet av 2010-talet innan tillväxtbanan i botten kom ifatt den för den övre delen av arbetsinkomstfördelningen. Förlusterna under 1990-talskrisen var mindre för kvinnor, men kvinnor i botten av arbetsinkomstfördelningen upplevde en andra nedgång under sent 1990-tal och en långsammare återhämtning än män. Könsskillnaderna kan delvis bero på branschskillnader, där den mansdominerade tillverkningsindustrin påverkades hårt under krisåren medan den kvinnodominerade offentliga sektorn krympte för att minska de offentliga utgifterna efter lågkonjunkturen (från 55 % av sysselsatta kvinnor år 1993 till 49 % år 2000).

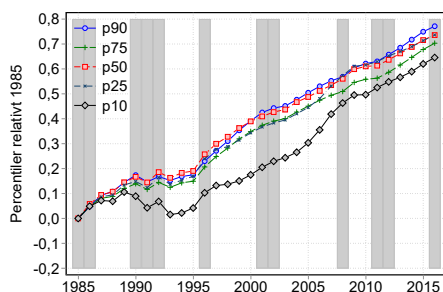
Efter krisen i början av 1990-talet växte de reala arbetsinkomsterna stadigt över hela arbetsinkomstfördelningen under mer än 20 år, för både män och kvinnor. Panel a och b i Figur 2 visar att medianinkomsten ökade med mer än två tredjedelar (50 log-punkter) för män och fördubblades (75 log-punkter) för kvinnor mellan 1985 och 2016. Också arbetstagare med låga inkomster, vid den 10:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen, ökade sina reala inkomster med 91 procent (65 log-punkter) för kvinnor och 57 procent (45 log-punkter) för män jämfört med 1985.

Figur 2 Arbetsinkomstutvecklingen i fasta priser jämfört med 1985 i olika delar (percentiler) av arbetsinkomstfördelningen

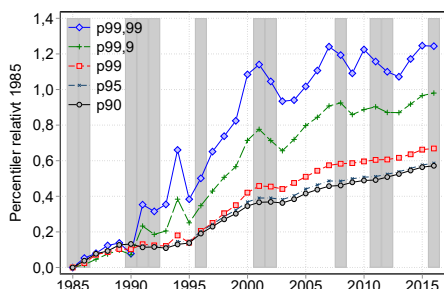
a. Män

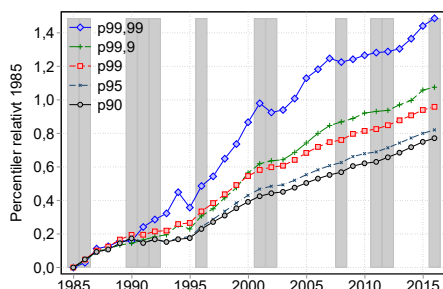
b. Kvinnor

c. Män

d. Kvinnor

Not: Logaritmerade arbetsinkomster i fasta priser. Percentilerna är normaliserade till 0 det första året. Skuggade områden indikerar lågkonjunktur.

Panel c och d i Figur 2 visar att tillväxten i toppen av arbetsinkomstfördelningen, mellan 90:e och 95:e percentilen, bara var något högre än för median-inkomsttagaren. Bara den allra översta percentilen av arbetsinkomstfördelningen fick en betydligt större real inkomstökning än andra grupper.¹⁰ De stora reala inkomstökningarna över hela inkomstfördelningen får Sverige att sticka ut jämfört med andra OECD-länder under den här tidsperioden.¹¹

Den stora påverkan från 1990-talskrisen och den efterföljande återhämtningen, med en likartad utveckling av arbetsinkomsterna över hela inkomstfördelningen, syns också i utvecklingen av ojämlikhet i arbetsinkomster i Figur 3. Vi mäter ojämlikhet med två olika mått: standardavvikelsen av logaritmerade arbetsinkomster och skillnaden mellan den 90:e och 10:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen (P90–P10-gapet). Panel a och b i Figur

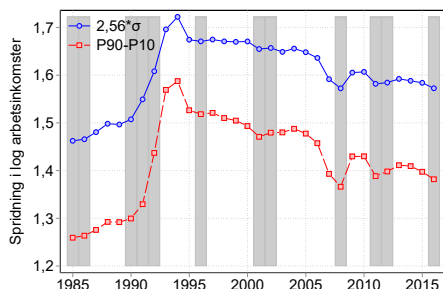
¹⁰ Resultaten kan underskatta ökningen i toppen av arbetsinkomstfördelningen eftersom skatteincitament ledde till en inkomstöverföring från arbete till kapital bland småföretagare (se Björklund m.fl., 2020, för en diskussion).

¹¹ Se till exempel Guvenen m.fl. (2022) och motsvarande analyser för andra länder i övriga artiklar i *Quantitative Economics*, vol. 13(4), nov 2022.

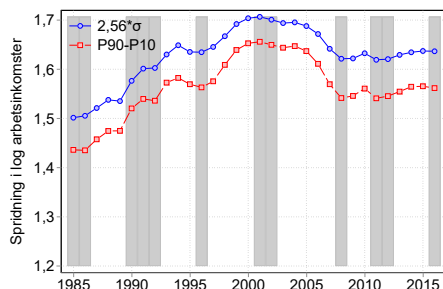
3 visar en dramatisk ökning av ojämlikhet i arbetsinkomster för män och en mindre ökning för kvinnor under lågkonjunkturen 1991–1993. För män minskade ojämlikheten gradvis efter toppen 1994 till något över nivåerna före 1990-talskrisen. För kvinnor fortsatte ökningen i ojämlikhet under hela 1990-talet och minskade från 2001, vilket stämmer överens med den senare påverkan i botten av inkomstfördelningen som vi såg i Figur 2.

Figur 3 Ojämlikhet i arbetsinkomster

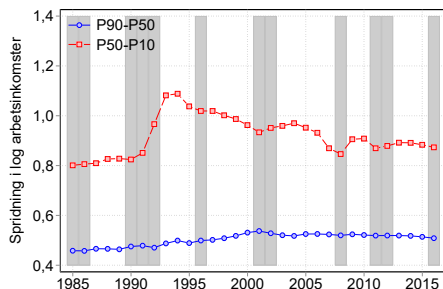
a. Män

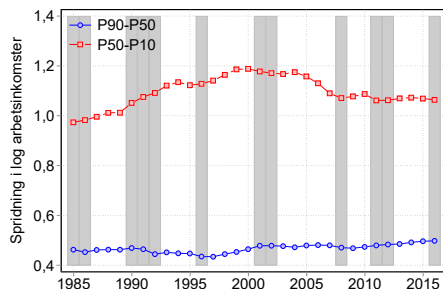
b. Kvinnor

c. Män

d. Kvinnor

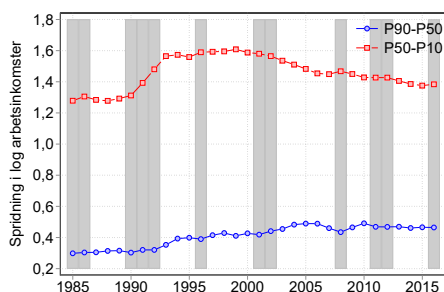

Not: Ojämlikhet i arbetsinkomster i form av standardavvikelsen ($2,56 \cdot \sigma$) och skillnaden i logariterade arbetsinkomster mellan olika percentiler (hundra delar) av arbetsinkomstfördelningen: P90–P10, P90–P50 och P50–P10. Skuggade områden indikerar lågkonjunktur.

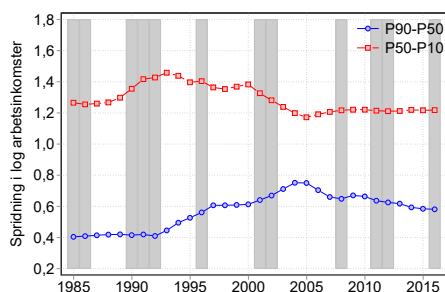
I panel c och d i Figur 3 tittar vi på utvecklingen av ojämlikhet separat för den övre och undre delen av arbetsinkomstfördelningen. Vi gör det genom att dela upp ojämlikheten sett till P90–P10-gapet i skillnaden mellan 90:e percentilen och medianen (P90–P50-gapet) samt medianen och den 10:e percentilen (P50–P10-gapet). Figurerna visar att de stora förändringarna drivs av botten av arbetsinkomstfördelningen för både män och kvinnor. Förändringarna i botten av arbetsinkomstfördelningen är nära förknippade med 1990-talskrisen, medan ojämlikheten i den övre halvan av inkomstfördelningen tycks relativt opåverkad av konjunkturen och har ökat något över tid.

Figur 4 Ojämlighet i arbetsinkomster vid 25 års ålder

a. Män

b. Kvinnor

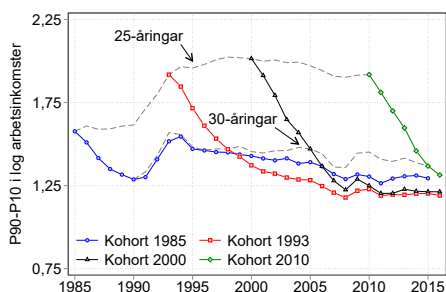
Not: Ojämlighet i arbetsinkomster vid 25 års ålder i form av skillnaden i logaritmerade arbetsinkomster mellan olika percentiler (hundra delar) av arbetsinkomstfördelningen: P90–P50 och P50–P10. Skuggade områden indikerar lågkonjunktur.

Även om ojämlikheten gradvis minskade under återhämtningen från 1990-talskrisen blev konsekvenserna för de årskullar som träder in på arbetsmarknaden mer permanenta. Vi ser det i Figur 4, som visar inkomstojämlikheten mätt som P90–P50-gapet och P50–P10-gapet vid 25 års ålder. Figuren visar en betydande ökning av ojämlikheten i arbetsinkomster för män i botten av inkomstfördelningen (P50–P10-gapet) i början av 1990-talet, men denna ökning består och minskar gradvis först efter år 2000. För unga kvinnor ökar ojämlikheten i arbetsinkomster i den övre delen av inkomstfördelningen (P90–P50-gapet) samtidigt som gapet minskar i den nedre delen (P50–P10-gapet) efter 1990-talskrisen. Det tyder på att 25-åriga kvinnliga medianinkomsttagare inte var särskilt starkt förankrade på arbetsmarknaden efter lågkonjunkturen. Det är konsistent med att unga personer, i synnerhet kvinnor, sökte sig till högre formell utbildning under och efter lågkonjunkturen, till följd av den ekonomiska utvecklingen och generösa studiebidrag.

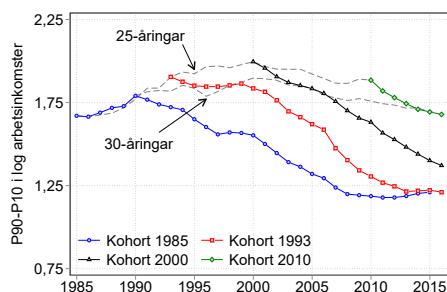
Ett ökat studiedeltagande under 1990-talet innebar att en större andel av 25-åringarna deltog i högre utbildning medan de arbetade deltid eller del av året. Dessa skillnader i arbetade timmar kan hjälpa till att förklara den stora spridningen i arbetsinkomster bland unga i Figur 5, som visar utvecklingen av ojämlikhet i arbetsinkomster (90–10-gapet) över ålder för olika årskullar, definierat utifrån året de fyller 25 år. Bland män minskar ojämlikheten snabbt till 30 års ålder, medan minskningen bland kvinnor är mycket mindre.

Figur 5 Ojämlighet i arbetsinkomster över ålder för olika kohorter efter året de fyller 25 år

a. Män

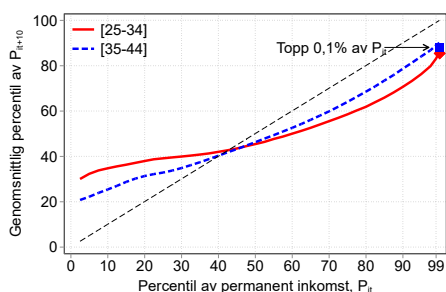
b. Kvinnor

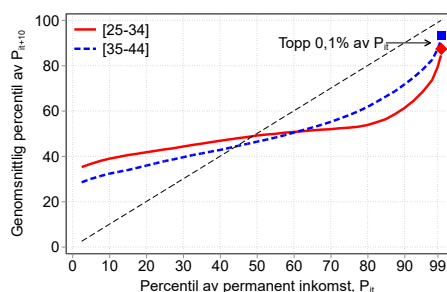
Not: Ojämlighet i arbetsinkomster för olika kohorter och åldrar i form av skillnaden i logaritmerade arbetsinkomster mellan den 90:e och 10:e percentilen (hundra delen) av arbetsinkomstfördelningen: P90–P10.

Figur 6 Utvecklingen av 10-årig inkomströrlighet över ålder, 25–34 år och 35–44 år

a. Män

b. Kvinnor

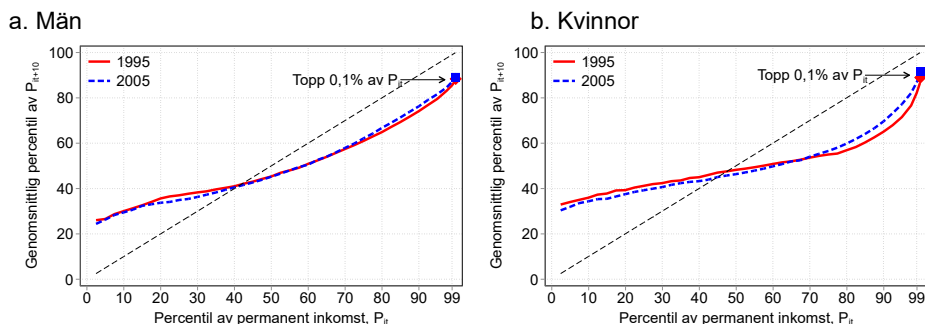
Not: Genomsnittlig percentil av permanent inkomst tio år senare per permanent inkomstpercentil under basåret, separat för åldersgrupperna 25–34 och 35–44 under basåret, i genomsnitt under perioden 1985–2005. Permanent inkomst avser genomsnittet under de senaste 3 åren. Fyrkanten och triangeln markerar värdet för topp 0,1% i arbetsinkomstfördelningen.

För att också belysa könsskillnader i långsiktiga karriärutfall, visar Figur 6 den genomsnittliga inkomstrangen (percentil) tio år senare för personer med en viss inkomstrang ett givet år.¹² Åldersgrupperna avser åldern under det första året. Resultaten visar systematiskt högre rörlighet för kvinnor, vilket tyder på stora skillnader i karriärvägar mellan kvinnor. För vilken initial inkomst som helst under 80:e percentilen, når kvinnor i åldern 25–34 år i genomsnitt en inkomstrang mellan den 40:e och den 50:e percentilen tio år senare. På samma sätt finns det en betydande rörlighet nedåt för personer i toppen av inkomstfördelningen. För åldersgruppen 35–44 år är rörlighetsmönstret svagare, särskilt i toppen av fördelningen, men fortfarande betydande. Män i samma åldersgrupp

¹² Inkomstbegreppet i analyserna är den genomsnittliga arbetsinkomsten under 3 år runt observationsåret.

är mindre rörliga, vilket tyder på en mer linjär karriärutveckling än för kvinnor. En tolkning av dessa resultat är att män sorteras in i karriärvägar efter utbildning relativt tidigt under livscykeln och är mer sannolika att behålla sin position i fördelningen. I kontrast till detta kombinerar kvinnor i större utsträckning hushållsarbete och arbetsmarknadsinvesteringar, därför är utbildnings-sorteringen över inkomst svagare i yngre åldrar. Den höga rörligheten över medianen för kvinnor tyder på att en del begåvade kvinnor befinner sig i lägre inkomstpercentiler tidigt under karriären.

Figur 7 Utvecklingen av 10-årig inkomströrlighet över tid, 1995 och 2005

Not: Genomsnittlig percentil av permanent inkomst tio år senare per permanent inkomstpercentil under basåret, separat för åldersgrupperna 25–34 och 35–44 under basåret, i genomsnitt under perioden 1985–2005. Permanent inkomst avser genomsnittet under de senaste 3 åren. Fyrkanten och triangeln markerar värdet för topp 0,1% i arbetsinkomstfördelningen.

Figur 7 tyder på att dessa rörlighetsmönster har förändrats väldigt lite för män men minskat något för kvinnor mellan 1995 och 2005. Som vi visar senare hänger arbetsinkomster ihop med bidragstagande, som har minskat över tid. Om kvinnor med stor karriärpotential i mindre utsträckning tar emot arbetsrelaterade förmåner, hamnar de alltmer sällan i de lägre arbetsinkomstpercentilerna i unga åldrar. Denna starkare initiala sortering över inkomst kan bidra till den något minskade rörligheten för kvinnor över tid, vilket kan tyda på en starkare arbetsmarknadsanknytning och bättre karriärutfall för kvinnor.

Sammanfattningsvis är de mest slående mönstren (i) den massiva ökningen av ojämlikhet i arbetsinkomster under 1990-talskrisen, (ii) återhämtningen från lågkonjunkturen med stora reala inkomstökningar över hela arbetsinkomstfördelningen och en gradvis minskning av ojämlikheten i arbetsinkomster, samt (iii) betydande och ihållande könsskillnader i inkomströrlighet.

5 Utvecklingen för utrikes och inrikes födda

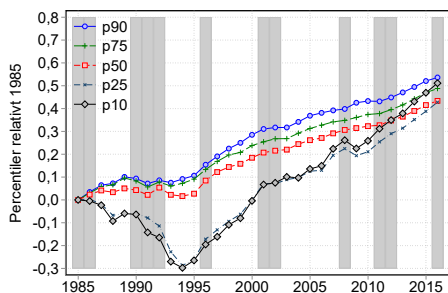
De övergripande trenderna i inkomstjämlighet för befolkningen som helhet skulle kunna dölja skillnader mellan olika befolkningsgrupper. Andelen utrikes födda har ökat avsevärt, och arbetsmarknadsutfallen för dem skiljer sig från inföddas (Bratsberg m.fl., 2017; Calmfors och Sánchez Gassen, 2019). En första slående skillnad framgår redan av Figur 1, som visar att en större andel av den invandrade befolkningen hade en svag position på arbetsmarknaden, både i termer av sysselsättningsgrad och perioder mellan arbeten. Skillnaden ökade efter 1990-talets lågkonjunktur. Med dessa skillnader i åtanke analyserar vi nu i vilken utsträckning sysselsatta invandrare håller jämna steg med inrikes födda.

Panel a–d i Figur 8 visar att även invandrares realinkomster har ökat sedan mitten av 1990-talet, men mindre än motsvarande ökningsar för inrikes födda. De reala arbetsinkomsterna för en utrikes född man med medianinkomst ökade med 52 procent (42 log-poäng), jämfört med 84 procent (61 log-poäng) bland inrikes födda. Motsvarande skillnad mellan in- och utrikes födda kvinnor är större (112 jämfört med 73 procent). 1990-talets lågkonjunktur drabbade invandrare särskilt hårt, med en mer omfattande påverkan i inkomstför-delningens nedre del än för inrikes födda för både män och kvinnor. Dels minskade inkomsterna för utrikes födda vid 10:e percentilen (P10) mer än för inrikes födda, dels förlorade även arbetstagare vid 25:e percentilen (P25) nästan lika mycket som vid P10, vilket inte var fallet för inrikes födda.

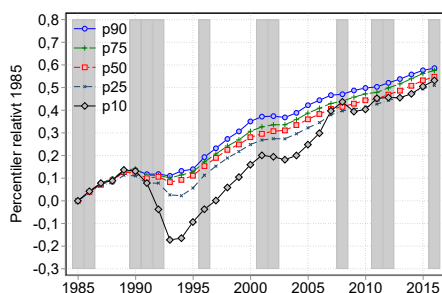
Vidare visar panel e och panel f i Figur 8 att utvecklingen för invandrare från Europa, Nord- och Sydamerika påminner om den för inrikes födda, medan invandrare från Afrika, Asien och Mellanöstern drabbades hårt av 1990-talets lågkonjunktur. Det avspeglas i en kraftigt minskad medianinkomst. Trots att de drabbades hårt och invandringen från dessa länder varit fortsatt stor har de reala arbetsinkomsterna ökat kraftigt också i denna grupp under de senaste decennierna.

Figur 8 Arbetsinkomstutvecklingen i fasta priser jämfört med 1985 i olika delar (percentiler) av arbetsinkomstfördelningen utifrån kön och härkomst

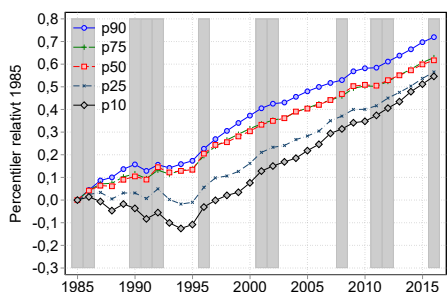
a. Utrikes födda män

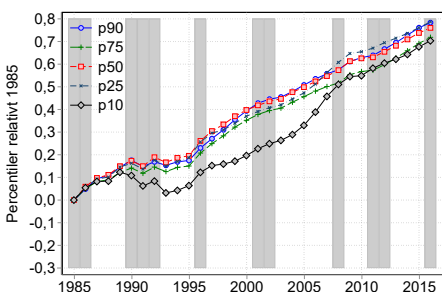
b. Inrikes födda män

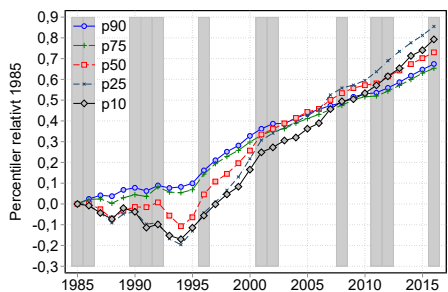
c. Utrikes födda kvinnor

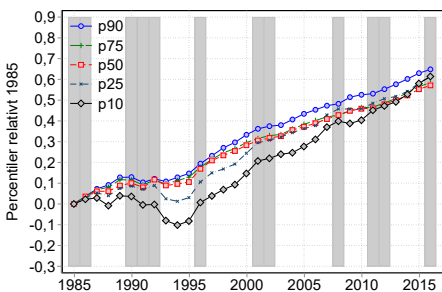
d. Inrikes födda kvinnor

e. Afrika, Asien och Mellanöstern

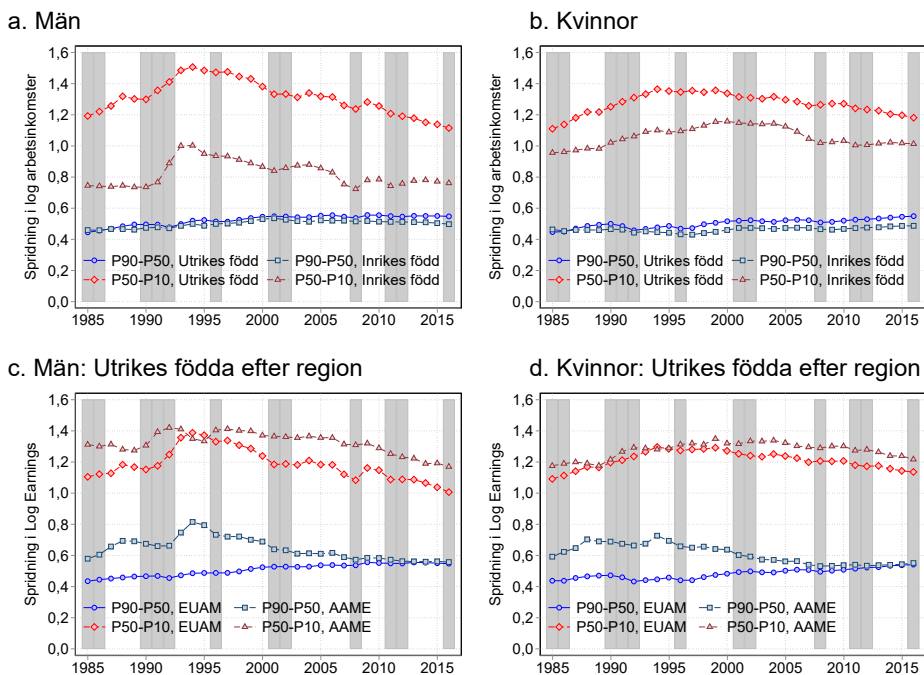

f. Europa, Nord- och Sydamerika

Not: Logariterade arbetsinkomster i fasta priser. Percentilerna är normaliserade till 0 det första året. Skuggade områden indikerar lågkonjunktur.

Figur 9 Ojämlighet i arbetsinkomster utifrån kön och härkomst

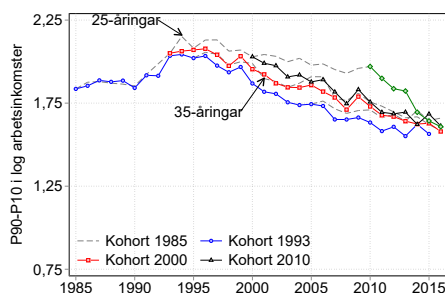
Not: Ojämlighet i arbetsinkomster vid 25 års ålder i form av skillnaden i logaritmerade arbetsinkomster mellan olika percentiler (hundra delar) av arbetsinkomstfördelningen: P90–P50 och P50–P10, separat för utrikes och inrikes födda samt efter kön i panel a och b. I panel c och d delar vi upp invandrarnivået efter ursprungsregion så att invandrare från Europa, Nord- och Sydamerika (EUAM) skiljs åt mot invandrare från Afrika, Asien och Mellanöstern (AAME). Skuggade områden indikerar lågkonjunktur.

Trots skillnader i påverkan av 1990-talets lågkonjunktur visar panel a och b i Figur 9 att ojämlikheten i arbetsinkomster har utvecklats likartat för inrikes och utrikes födda över tid. Ett undantag är att ojämlikheten har minskat i såväl absoluta som relativa termer i fördelningens nedre halva för utrikes födda män. Denna utveckling minskar gapet mellan in- och utrikes födda och gör att nivåerna är lägre vid observationsperiodens slut än startåret 1985. Panel c och d visar att minskningen i ojämlikhet är mer framträdande för de som invandrat från Europa, Nord- och Sydamerika än för invandrare från Afrika, Asien och Mellanöstern.

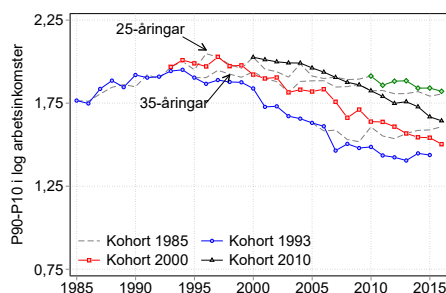
En av de viktigaste slutsatserna av Figur 9 är att ojämlikheten i arbetsinkomster är väsentligt högre bland utrikes än bland inrikes födda. De bestående nivåskillnaderna återspeglar stora skillnader i inkomstfördelningens nedre halva bland invandrare, något som är särskilt framträdande för män. Däremot är ojämlikheten i övre delen av inkomstfördelningens likartad bland inrikes och utrikes födda: om något är skillnaderna större bland invandrare.

Figur 10 Ojämlighet i arbetsinkomster över ålder för olika kohorter av utrikes födda efter året de fyller 25 år

a. Utrikes födda män

b. Utrikes födda kvinnor

Not: Ojämlighet i arbetsinkomster för olika kohorter och åldrar i form av skillnaden i logaritmerade arbetsinkomster mellan den 90:e och 10:e percentilen (hundra delen) av arbetsinkomstfördelningen: P90–P10.

Dessutom finner vi att den högre ojämlikheten i arbetsinkomster för invandrare består över hela livsrytmen. När vi jämför livsrytm-mönstren i inkomster för utrikes födda arbetstagare i Figur 10 med de aggregerade mönstren i Figur 5 finner vi dramatiska skillnader, främst för män. Medan ojämlikheten i inrikes föddas arbetsinkomster (P90–P10-gapet) minskar snabbt mellan 25 och 30 års ålder, sker denna utveckling bland invandrare först efter 35 års ålder. Det tyder på att inrikes födda finner en varaktig sysselsättning relativt tidigt, medan många invandrare har en osäker arbetsmarknadssituation även senare under livet.

Sammantaget har invandrare över lag inte hamnat på efterkälken i arbetsinkomstutvecklingen, men ojämlikheten är betydligt högre bland invandrare än infödda. 1990-talets lågkonjunktur hade stora och långvariga effekter för utrikes födda med lägre inkomster, framför allt från Afrika, Asien och Mellanöstern. Samtidigt har inkomsterna ökat snabbare för invandrare med låga inkomster än för inrikes födda, vilket har bidragit till en minskad ojämlikhet i befolkningen som helhet under de senaste två decennierna.

6 Välfärdssystemets roll

Det svenska välfärdssystemet ger ett starkt socialt skyddsnät med syfte att mildra inkomstförluster och uppmuntra till föräldraskap och högre utbildning. Hur välfärdssystemet är utformat och används kan spela stor roll för arbetsinkomsternas utveckling.

6.1 Löneutveckling, arbetade timmar och bidragstagande

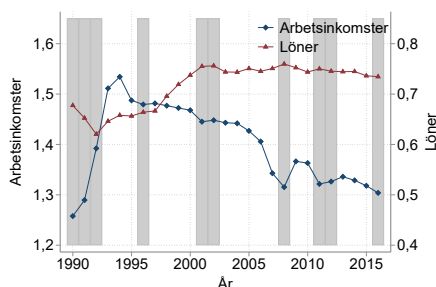
Arbetsinkomsterna bestäms både av lönenivån och antalet arbetade timmar under året. Figur 11 jämför utvecklingen av ojämlikhet i arbetsinkomster och löner (P90–P10-gapet) för män och kvinnor.¹³ Ojämlikheten i löner är bara en tredjedel av ojämlikheten i arbetsinkomster för kvinnor och ungefär hälften för män. Utvecklingen i ojämlikhet över tid är också olika för löner och arbetsinkomster. Ojämlikheten i arbetsinkomster växer mer än ojämlikheten i löner för män i början av 1990-talet, medan det omvända gäller under perioden 1993–2000. Ojämlikheten i arbetsinkomster minskade gradvis efter 1993, samtidigt som ojämlikheten i löner ökade påtagligt. Denna utveckling återspeglar sannolikt avregleringar, större flexibilitet i lönebildningen och en ökad avkastning av utbildning. Ojämlikheten i löner planar ut efter 2000, i linje med industriavtalets genomslag och ett ökat utbud av högutbildad arbetskraft. I motsats till detta fortsatte ojämlikheten i arbetsinkomster att minska, särskilt markant efter 2006.

För kvinnor hänger 1990-talets ökade löneojämlikhet ihop med en ökad ojämlikhet i arbetsinkomster, men medan löneojämlikheten fortsatte att växa under hela den studerade perioden, minskade ojämlikheten i arbetsinkomster väsentligt efter 2000, och särskilt efter 2006. Möjliga förklaringar är 1990-talets omfattande utbildningssatsningar med högt kvinnligt deltagande och att andelen kvinnor inom den offentliga sektorn minskade. Medan andelen deltidsanställda är stabil för män, minskar den gradvis för kvinnor mellan 1995 och 2015, vilket tyder på att den lägre ojämlikheten i arbetsinkomster åtminstone delvis hänger samman med fler heltidsanställda och färre arbetslöshetsperioder.

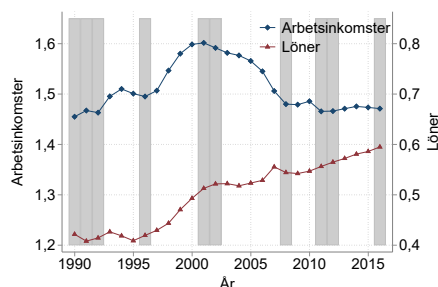
¹³ Lönestrukturstatistiken omfattar ungefär 50 procent av vår analyspopulation. Eftersom sammansättningen av detta delurval kan skilja sig något från sammansättningen av urvalet i huvudanalyserna, jämför vi utvecklingen av arbetsinkomsterna och lönerna för detta delurval. Vi fokuserar på perioden efter 1990 både vad avser arbetsinkomster och löner, eftersom det finns data för denna period i lönestrukturstatistiken.

Figur 11 Ojämlighet i arbetsinkomster och löner

a. P90–P10-gap, män

b. P90–P10-gap, kvinnor

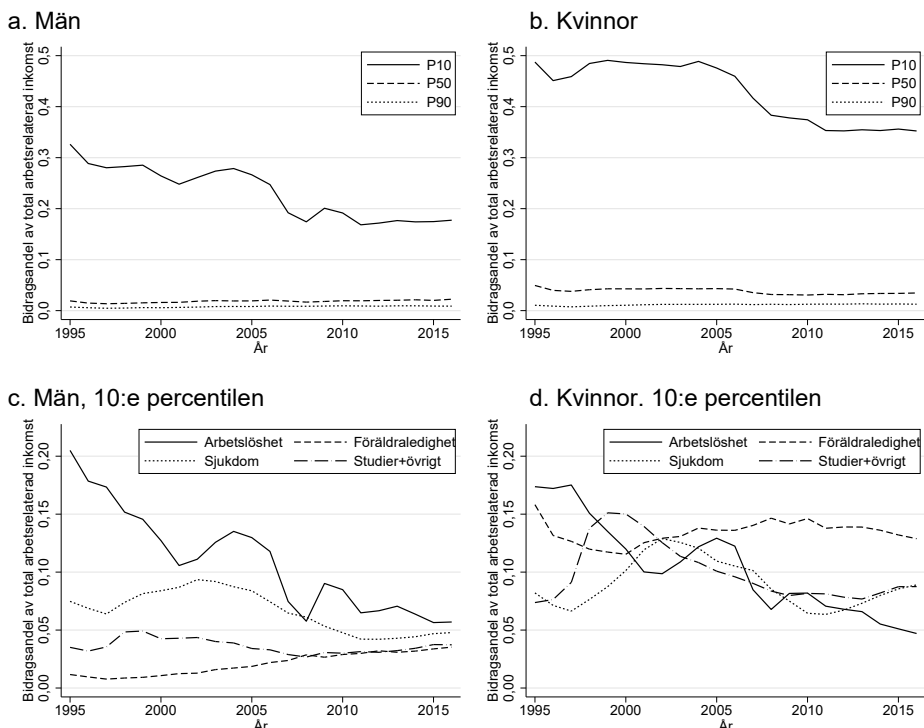
Not: Skillnader i logaritmerade arbetsinkomster och löner mellan percentilerna P90–P10, separat för män och kvinnor. De skuggade områdena avser år med lågkonjunktur.

Hittills har våra analyser av ojämlikhet i arbetsinkomster exkluderat bidragsinkomster från välfärdssystemet. De förmåner som syftar till att ersätta uteblivna arbetsinkomster kallar vi med ett gemensamt begrepp för ”arbetsrelaterade förmåner”, vilket inkluderar beskattningsbara ersättningar vid arbetslöshet, sjukfrånvaro, föräldraledighet och studier.¹⁴ Användandet av arbetsrelaterade förmåner påverkar arbetsinkomsternas utveckling eftersom de minskar det årliga antalet arbetade timmar.

Panel a och b i Figur 12 visar de arbetsrelaterade förmånernas andel av de totala arbetsrelaterade inkomsterna, det vill säga summan av arbetsrelaterade förmåner och arbetsinkomster. Förmånerna utgör en liten andel av de totala arbetsrelaterade inkomsterna vid medianen och vid den 90:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen, men en stor del av inkomsterna i botten av arbetsinkomstfördelningen, vid den 10:e percentilen. Det är knappast förvånande, givet socialförsäkringarnas utformning. Förmånerna spelar en större roll för kvinnor än män, och förmånernas andel av de arbetsrelaterade inkomsterna är cirka 15–20 procentenheter högre för kvinnor än män vid den 10:e percentilen. Andelen arbetsrelaterade förmåner är höga och stabila under perioden 1995–2005 för både män och kvinnor. Därefter minskar de snabbt, med ungefär 10 procentenheter, fram till finanskrisen 2008 då de stabiliseras på en lägre nivå.

¹⁴ Vi bortser alltså från icke-skattepliktiga transfereringar såsom barnbidrag, bostadsbidrag och försörjningsstöd. De ingår dock i senare analyser av disponibla inkomster.

Figur 12 Bidragstagande i olika percentiler av arbetsinkomstfördelningen

Not: Storleken på arbetsrelaterade förmåner som andel av total arbetsrelaterad inkomst, dvs. summan av arbetsinkomster och arbetsrelaterade förmåner. Panel a och b visar bidragsandelen vid 10:e, 50:e och 90:e percentilen separat för män och kvinnor. Panel c och d visar bidragsandelen vid 10:e percentilen separat för olika typer av arbetsrelaterade förmåner.

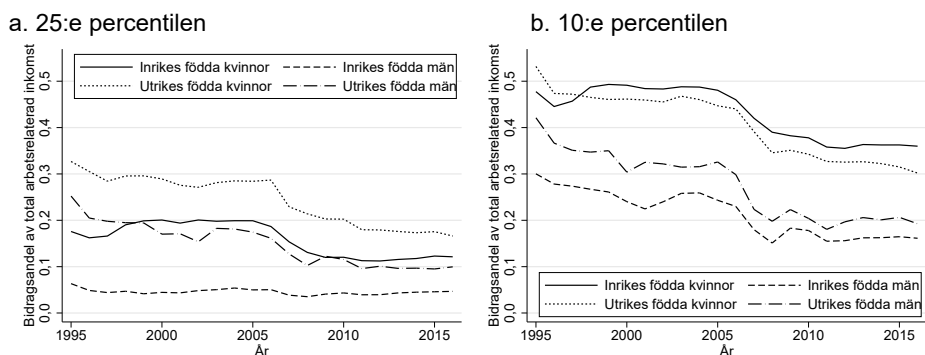
Panel c och d i Figur 12 delar upp de arbetsrelaterade förmånerna i fyra olika typer och tittar på sammansättningen vid den 10:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen. Föräldraförsäkringens betydelse är konstant för kvinnor men ökar för män under hela observationsperioden. Arbetslöshetsersättning har störst betydelse under och efter lågkonjunkturerna och minskar snabbt när samhälls ekonomin återhämtar sig; detta mönster är särskilt framträdande under slutet av 1990-talet. Vi ser dock också en generell minskning i arbetslöshetsförmånernas betydelse. Under återhämtningen efter 1990-talets lågkonjunktur tilltar betydelsen av andra förmåner, såsom studiemedel och sjukförmåner, särskilt för kvinnor. Dessa minskar sedan successivt under 2000-talets första år, både för män och kvinnor.

Det minskade bidragstagandet kan förmodligen, åtminstone delvis, förklaras av förmånernas sjunkande reala värde och av striktare kvalifikationsvillkor över tid. Många förmåner är inte indexerade till löneökningar och har dessutom nominella inkomsttak som inte är inflationsjusterade. Dessutom leder hårdare

krav inom arbetslöshetsförsäkringen till att denna i praktiken blir mindre generös. Sammantaget kan detta ha gjort att förmånerna blev mindre attraktiva över tid, medan beskattningen av arbetsinkomster minskade efter att jobbskatteavdraget introducerades 2007.

Till sist analyserar vi också användandet av arbetsrelaterade förmåner separat efter härkomst. När vi jämför utrikes och inrikes födda arbetare vid den 25:e percentilen i arbetsinkomstfördelningen i panel a i Figur 13, är förmånstagandet väsentligt högre bland invandrare – i synnerhet för män. Vid den 10:e percentilen i panel b svarar förmånerna fortfarande för en högre andel av de totala arbetsrelaterade inkomsterna för utrikes födda män än för inrikes födda män, men motsatsen gäller för kvinnor. Detta tyder på att en liten andel inrikes födda kvinnor är mycket beroende av dessa förmåner.

Figur 13 Bidragstagande i nedre delen av arbetsinkomstfördelningen

Not: Storleken på arbetsrelaterade förmåner som andel av total arbetsrelaterad inkomst, dvs. summan av arbetsinkomster och arbetsrelaterade förmåner, separat för inrikes och utrikes födda män och kvinnor vid 25:e och 10:e percentilen av arbetsinkomstfördelningen.

Därutöver visar Figur 13 att förmånsandelen minskar mer för utrikes än inrikes födda över tid. För män minskar förmånsandelen vid 10:e percentilen från 40 till 20 procent 1995–2016, och från 50 till 30 procent för kvinnor. Den större minskningen av bidragstagandet bland utrikes födda män hänger främst samman med en större minskning i arbetslöshetsförmåner samt i förmåner vid sjukfrånvaro, jämfört med inrikes födda män. Detta kan förklara de snabbare förbättringarna i den nedre svansen av arbetsinkomstfördelningen och den minskande ojämlikheten bland utrikes födda som vi såg ovan. I takt med att invandrare förlitar sig mindre på arbetsrelaterade förmåner stärks arbetsmarknadsanknytningen och självförsörjningen.

Mottagandet av arbetsrelaterade förmåner ökade alltså i synnerhet under 1990-talskrisen och minskade därefter gradvis över tid. Minskat bidragstagande

går hand i hand med minskningen i arbetsinkomstojämlikhet under de senaste två decennierna, i takt med att låginkomsttagare stärker sin arbetsmarknadsanknytning och blir mindre beroende av inkomster från olika transfererings-system.

6.2 Ojämlighet i arbetsinkomst, arbetsrelaterad inkomst och disponibel inkomst

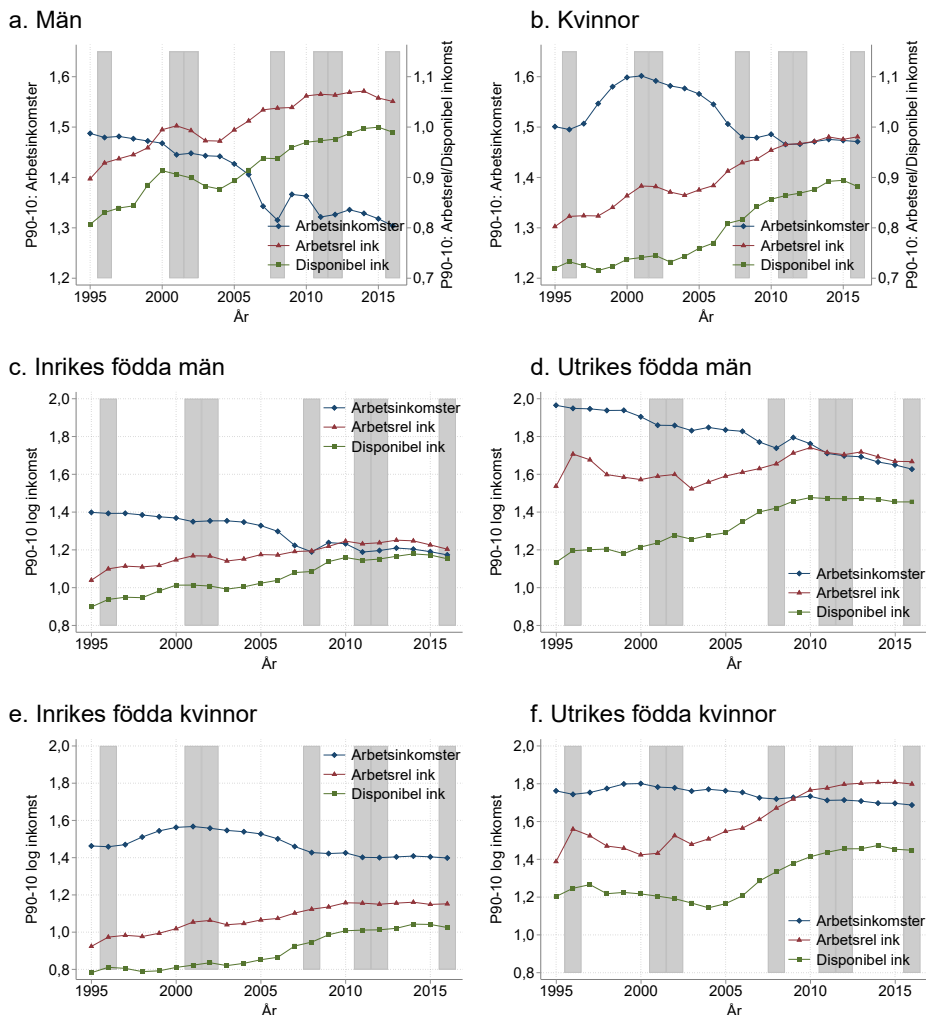
Den minskade ojämlikheten i arbetsinkomster under de senaste två decennierna står i motsats till den ökning av ojämlikhet i disponibel inkomst som har dokumenterats i tidigare studier (se t.ex. Aaberge m.fl., 2018). Minskningen i ojämlikhet i den nedre halvan av arbetsinkomstfördelningen kan således ha motverkat trenderna i ojämlikhet i disponibel inkomst. Vi såg också skillnader mellan grupper och över tid i mottagandet av arbetsrelaterade förmåner.

För att undersöka välfärdssystemets roll i inkomstutvecklingen jämför vi utvecklingen av arbetsinkomsterna med två alternativa inkomstbegrepp: dels de totala arbetsrelaterade inkomsterna, definierade som summan av arbetsinkomster och arbetsrelaterade förmåner före skatt, dels den disponibla inkomsten efter skatt, vilket också inkluderar kapitalinkomster och behovsprövade förmåner såsom bostadsbidrag och ekonomiskt bistånd. En sådan jämförelse gör det möjligt att identifiera transfereringar som är direkt relaterade till frånvaro från arbete från andra kontanta transfereringar och skattereduktioner. Den disponibla inkomsten är dessutom relevant då den bestämmer individens konsumtionsmöjligheter. Vi jämför dessa tre inkomstbegrepp från 1995 och framåt för samma grupp som i analysen ovan, det vill säga sysselsatta med årsarbetsinkomster som är mer än 1,5 gånger så stora som månadsinkomsten för lägstalönen i handelsanställdas avtal under ett givet år.

Panel a och b i Figur 14 visar att ojämlikheten (P90–P10-gapet) i disponibla inkomster är ungefär hälften så stor som ojämlikheten i arbetsinkomster för både män och kvinnor år 1995. De arbetsrelaterade inkomsterna svarar för en stor del av denna skillnad, vilket illustreras av att skillnaden minskar kraftigt när vi mäter de totala arbetsrelaterade inkomsterna i stället för arbetsinkomster. Figuren visar också en massiv ökning av ojämlikheten i de disponibla inkomsterna, i linje med tidigare forskning, vilket skiljer sig från den gradvisa minskningen av ojämlikheten i arbetsinkomsterna. Den största delen av den ökade ojämlikheten är påtaglig redan i de totala arbetsrelaterade inkomsternas utveckling: detta återspeglar sannolikt en minskad tillgänglighet till och generositet i de arbetsrelaterade förmånerna. Endast en liten del av uppgången tycks hänga samman med beskattning, kapitalinkomster eller icke-skattepliktiga bidrag. Förändringarna i arbetsrelaterade förmåner i kombination med införandet av jobb-

skatteavdraget kan ha påverkat incitamenten till att stärka sin position på arbetsmarknaden.

Figur 14 Inkomstjämlighet: P90–P10-gap i arbetsinkomster och disponibel inkomst

Not: Skillnader i logaritmerade arbetsinkomster, arbetsrelaterade inkomster och disponibla inkomster mellan percentilerna P90–P10, separat för män och kvinnor samt för inrikes och utrikes födda. De skuggade områdena avser år med lågkonjunktur.

Jämförelser efter ursprungsregion och kön i panel c–f i Figur 14 visar att ojämlikheten mellan de olika inkomstmåten konvergerar mot samma nivå över tid, i synnerhet för utrikes födda. Trots högre initiala nivåer har ojämlikheten i disponibla inkomster ökat påtagligt för invandrare sedan mitten av 2000-talet.

Eftersom den relativa ökningen var minst lika stor för utrikes som för inrikes födda, men utrikes födda började på en högre ojämlikhetsnivå, har nivån på ojämlikheten ökat mer bland invandrare. Tillsammans med den stora ökningen av andelen invandrare i befolkningen tyder detta på att den ökade aggregerade ojämlikheten i disponibel inkomst inte enbart hänger samman med en urholkning av arbetsrelaterade ersättningar utan också med en större andel utrikes födda.

Analysen pekar också på en minskad inkomstomfördelning genom arbetsrelaterade förmåner. I själva verket, med undantag för inrikes födda kvinnor, minskar de arbetsrelaterade förmånerna inte längre inkomstojämlikheten. I stället är skillnaderna i ojämlikhet högre för arbetsrelaterade inkomster än för arbetsinkomster under de senaste åren, vilket är konsistent med att arbetsrelaterade förmåner har blivit viktigare för dem med högre inkomster.¹⁵ Till sist, när vi jämför trenderna för utrikes födda män och kvinnor, ser vi att ojämlikheten i arbetsinkomster minskar mer för män, medan skillnaderna i de arbetsrelaterade inkomsterna ökar mer för kvinnor. Detta kan tyda på att utrikes födda kvinnor möter större inkomstrisker, eftersom deras arbetsmarknadsanknytning har stärkts mindre än för de utrikes födda männen, men deras fortsatt högre bidragstagande gör att de påverkas mer än männen av urholkningen av de arbetsrelaterade förmånerna.

Som helhet tyder resultaten på att minskad inkomstomfördelning hänger samman med en förstärkt arbetsmarknadsanknytning och ökad självförsörjning. Denna förändring äger dock rum på bekostnad av att inkomstriskerna ökar för individer som nu möter en lägre försäkringsgrad från arbetsrelaterade förmåner. Denna trend kommer i högre grad att påverka de grupper som är starkast beroende av arbetsrelaterade förmåner både under goda tider och under kriser, nämligen kvinnor och invandrare.

7 Slutsatser

Vi har studerat arbetsinkomstutvecklingen i Sverige under perioden 1985–2016. Lågkonjunkturen under det tidiga 1990-talet innebar en historisk vändpunkt, med massiva ökningar i arbetsinkomstojämlikheten. Återhämtningen varade i decennier, och i lågkonjunkturens efterdyningar ser vi stadiga och jämnt fördelade ökningar i reala arbetsinkomster över hela arbetsinkomstfördelningen under mer än 20 år. Under denna period minskar också ojämlikheten i arbets-

¹⁵ Exempelvis ser vi att föräldraförsäkringen kommit att spela en större roll bland de arbetsrelaterade förmånerna.

inkomster, vilket kan ha mildrat den väldokumenterade ökningen i ojämlikheten av de disponibla inkomsterna.

Vi finner viktiga skillnader i arbetsinkomstutvecklingen efter kön och härkomst. Mäns inkomstutveckling är närmare knuten till konjunkturen än kvinnors. Ojämlikheten i arbetsinkomster är större bland invandrare, men även de har sett en varaktig ökning av de reala arbetsinkomsterna över hela fördelningen. Invandrare med låga inkomster, framför allt från Afrika, Asien och Mellanöstern, upplevde det längsta och djupaste inkomstavbräcket efter 1990-talets lågkonjunktur men också den starkaste återhämtningen.

Till sist finner vi ett nära samband mellan välfärdssystemet och arbetsinkomstutvecklingen, vilket syns särskilt tydligt under återhämtningen efter 1990-talets lågkonjunktur. Syftet med den här rapporten är inte att fastställa kausala samband. Å ena sidan kan en starkare arbetsmarknadsanknytning minska behovet av bidragsinkomster, å andra sidan kan en begränsad tillgång till ersättningssystemen stärka anknytningen till arbetsmarknaden. Över hela perioden spelar de arbetsrelaterade förmånerna en viktig roll för övergripande trender i arbetsinkomsterna och för skillnader mellan grupper. För personer med lägre inkomster gick ett minskat bidragstagande hand i hand med en stabilare arbetsinkomstillväxt. Samtidigt kan dessa förbättringar i arbetsmarknadsanknytningen ske på bekostnad av högre inkomstrisker eftersom inkomstchocker nu i mindre grad motverkas av välfärdssystemet. Eftersom förmånstagandet är särskilt utbrett bland kvinnor och invandrare kan detta resa viktiga följdfrågor om jämlikhetsaspekterna i behandlingen av dessa grupper.

Referenser

- Aaberge, Rolf, Christophe André, Anne Boschini, Lars Calmfors, Kristin Gunnarsson, Mikkel Hermansen, Audun Langørgen, Petter Lindgren, Causa Orsetta, Jon Pareliussen, Per-Olof Robling, Jesper Roine och Jakob Egholt Søgaaard (2018), *Increasing Income Inequality in the Nordics*, Nordic Council of Ministers.
- Altonji, Joseph G., Anthony Smith och Ivan Vidangos (2013), "Modeling Earnings Dynamics", *Econometrica* 81, s. 1395–1454.
- Åslund, Olof, Anders Forslund, och Linus Liljeberg (2017), "Labour Market Entry of Non-Labour Migrants – Swedish Evidence", I Torben M. Andersen, Anna Piil Damm, och Olof Åslund (red.), *Nordic Economic Policy Review: Labour Market Integration in the Nordic Countries*, Nordic Council of Ministers, s. 115–158.
- Åslund, Olof och Dan-Olof Rooth (2007), "Do when and where matter? initial labour market conditions and immigrant earnings", *The Economic Journal* 117(518), s. 422–448.
- Badel, Alejandro, Moira K. Daly, Mark Huggett, och Martin Nybom (2018), "Top Earners: Cross-country Facts", *Federal Reserve Bank of St. Louis. Review* 100(3), s. 237–257.
- Björklund, Anders (2020), "Can We Really Rely on Income Distribution Statistics? Some Issues in the Swedish Data", Working Paper Series 2020:7, DIAL.
- Björklund, Anders och Richard B. Freeman (2010), "Searching for Optimal Inequality/Incentives", I Freeman, Richard B., Birgitta Swedenborg och Robert Topel (red.), *Reforming the Welfare State: Recovery and Beyond in Sweden*, University of Chicago Press, s. 25–56.
- Björklund, Anders, Markus Jäntti, Per-Olof Robling, Jesper Roine och Daniel Waldenström (2019), "Kapitalinkomster och inkomstfördelning", Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2019, SOU 2019:62, Statens Offentliga Utredningar.
- Bratsberg, Bernt, Oddbjørn Raaum och Knut Røed (2010), "When Minority Labor Migrants Meet the Welfare State", *Journal of Labor Economics* 28(3), s. 633–676.
- Bratsberg, Bernt, Oddbjørn Raaum och Knut Røed (2014), "Immigrants, Labour Market Performance and Social Insurance", *The Economic Journal* 124(580), s. F644–F683.

- Bratsberg, Bernt, Oddbjørn Raum, Knut Røed, Olof Åslund, Anders Forslund, Linus Liljeberg, Matti Sarvimäki, Marie Louise Schultz-Nielsen, Hans Grønqvist, Susan Niknami, Kristian Thor Jakobsen, Nicolai Kaarsen, Kristine Casiljeva, Joakim Ruist, Torben M. Andersen och Anna Piil Damm (2017), *Nordic Economic Policy Review: Labour Market Integration in the Nordic Countries*, Nordic Council of Ministers.
- Busch, Christopher, David Domeij, Fatih Guvenen och Rocio Madera (2022), "Skewed Idiosyncratic Income Risk over the Business Cycle: Sources and Insurance", *American Economic Journal: Macroeconomics* 14(2), s. 207–242.
- Calmfors, Lars och Nora Sánchez Gassen (2019), *Nordic Economic Policy Review: Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets*, Nordic Council of Ministers.
- Domeij, David (2008), "Rising Earnings Inequality in Sweden: The Role of Composition and Prices", *The Scandinavian Journal of Economics* 110(3), s. 609–634.
- Domeij, David och Martin Flodén (2010), "Inequality trends in Sweden 1978–2004", *Review of Economic Dynamics* 13(1), s. 179–208.
- Edin, Per-Anders och Bertil Holmlund (1995), "The Swedish Wage Structure: The Rise and Fall of Solidarity Wage Policy?" I *Differences and Changes in Wage Structures*, NBER Chapters, National Bureau of Economic Research, s. 307–344.
- Friedrich, Benjamin, Lisa Laun, Costas Meghir och Luigi Pistaferri (2019), "Earnings Dynamics and Firm-Level Shocks", Working Paper 25786, National Bureau of Economic Research.
- Friedrich, Benjamin, Lisa Laun och Costas Meghir (2022), "Earnings Dynamics of Immigrants and Natives in Sweden 1985–2016", *Quantitative Economics* 13(4), 1803–1847.
- Gottfries, Nils (2018), "The Labor Market in Sweden since the 1990s", *IZA World of Labor* 411, s. 1–12.
- Gustafsson, Björn och Jinghai Zheng (2006), "Earnings of immigrants in Sweden, 1978 to 1999", *International Migration* 44(2), s. 79–117.
- Gustavsson, Magnus (2007), "The 1990s rise in Swedish earnings inequality – persistent or transitory?", *Applied Economics* 39(1), s. 25–30.

- Guvenen, Fatih, Fatih Karahan, Serdar Ozkan och Jae Song (2015), "What Do Data on Millions of U.S. Workers Reveal about Life-Cycle Earnings Risk?", Working Paper 20913, National Bureau of Economic Research.
- Guvenen, Fatih, Serdar Ozkan, och Jae Song (2014), "The Nature of Countercyclical Income Risk", *Journal of Political Economy* 122(3), s. 621–660.
- Guvenen, Faith, Luigi Pistaferri och Giovanni L. Violante (2022), "Global trends in income inequality and income dynamics: New insights from GRID", *Quantitative Economics* 13(4), s. 1321–1360.
- Hammar, Olle och Daniel Waldenström (2020), "Global Earnings Inequality, 1970–2018", *The Economic Journal* 130(632), s. 2526–2545.
- Hammarstedt, Mats (2000), "The Receipt of Transfer Payments by Immigrants in Sweden", *International Migration* 38(2), s. 239–268.
- Hammarstedt, Mats och Ghazi Shukur (2006), "Immigrants' Relative Earnings in Sweden – A Cohort Analysis", *LABOUR* 20(2), s. 285–323.
- Hansen, Jorgen och Magnus Löffström (2009), "The Dynamics of Immigrant Welfare and Labor Market Behavior", *Journal of Population Economics* 22(4), s. 941–970.
- Laun, Lisa, Linus Liljeberg och Olof Åslund (2020), "Utrikes födda och välfärdssystemen", IFAU Rapport 2020:15, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- Low, Hamish, Costas Meghir och Luigi Pistaferri (2010), "Wage Risk and Employment Risk over the Life Cycle", *American Economic Review* 100(4), s. 1432–1467.
- Meghir, Costas och Luigi Pistaferri (2011), "Chapter 9 – Earnings, Consumption and Life Cycle Choices", I David Card och Orley Ashenfelter (red.), *Handbook of Labor Economics*, Vol. 4, Elsevier, s. 773–854.
- OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing.
- Robling, Per-Olof och Jon Pareliussen (2017), "Structural Inequality: The Case of Sweden", Working Papers 1382, OECD Economics Department.
- Roine, Jesper och Daniel Waldenström (2005), "Top Incomes in Sweden over the Twentieth Century", SSE/EFI Working Paper Series in Economics and Finance 602, Stockholm School of Economics.

- Roine, Jesper och Daniel Waldenström (2012), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth* 58, s. 569–587.
- Skans, Oskar Nordström, Per-Anders Edin och Bertil Holmlund (2009), "Wage Dispersion Between and Within Plants: Sweden 1985–2000", I Lazear, Edward P. och Kathryn L. Shaw (red.), *The Structure of Wages: An International Comparison*, University of Chicago Press, s. 217–260.
- Skedinger, Per (2015), "Employment effects of union-bargained minimum wages: Evidence from Sweden's retail sector", *International Journal of Manpower* 36, s. 694–710.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med placering i Uppsala.

IFAU ska främja, stödja och genom forskning genomföra uppföljningar och utvärderingar. Uppdraget omfattar effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

I rapportserien presenteras såväl IFAU:s forskning som resultat av samarbeten med andra nationella och internationella forskningsorganisationer.

IFAU delar årligen ut bidrag till olika forskningsprojekt, vars resultat publiceras i rapportserien.

Rapporterna kan vara fristående eller publiceras tillsammans med ett Working paper.

Alla IFAU:s publikationer finns på www.ifau.se